

Історичні особливості розвитку спортивних єдиноборств у підрадянській Україні в 1920-ті роки

Тимошенко Ю.О.

Національний університет фізичного виховання і спорту України

Анотація. Досліджено, що прихильники розвитку спорту в радянській фізичній культурі впродовж 1920-х років зіштовхнувся з поглядами людей, які досить критично ставилися до нього та його традицій дореволюційної доби. Велелюдність була політичним трендом тих років, відтак, індивідуальні змагання не заохочувалися.

Ключові слова: фізична культура, спорт, боротьба, бокс, важка атлетика.

В 1920–1930-ті роки формувалася принципово нова модель фізичної культури, а влада прагнула надати їй у СРСР і Україні, зокрема, власний зміст. Це стало можливим через значну закритість радянського суспільства і його тоталітарну сутність. Спорт, як і багато інших соціокультурних феноменів, ще тривалий час відчуватиме на собі всі «принади» цієї згубної доктрини. Проблема полягає в тому, що широкоживаний до останнього часу історичний наратив із фізичної культури був, м'яко кажучи, мало українським. Із об'єктивних причин у радянській науці мейнстримними ставали події, що відбувалися на російських теренах. Національні аспекти виступали, головним чином, у якості додаткового, але не завжди обов'язкового антуражу. Відтак, нині у спеціальній літературі відчувається брак фактичного матеріалу, що зображав би фізкультурне життя у підрадянській Україні першої половини ХХ ст. Нині проблема поступово нівелюється, але не так швидко як цього потребує наше суспільство. За своєю сутністю, пріоритетами, організаційними формами вітчизняний спорт все ще залишається «пострадянським».

Спорт спершу розглядався радянською владою на українських теренах як засіб для виховання, найперше, колективізму. Як спосіб прищеплення негоції до будь-якого виділення з маси: звідси і таврування «чемпіонства», й обережне ставлення до «узко-спеціальних видів спорту», і заборона грошових нагород. Було висунуто гасло «масова фізкультура і середні колективні досягнення!». Спортивну (*снарядову* – за тодішнім правописом) гімнастику й бокс забороняли (не заохочували), вважаючи їх продуктом чуждої, буржуазної культури. Відтак, спортивна робота в 1920-ті роки зосереджена головним чином в ігрових видах – футбол, гандбол, меншою мірою – волейбол і баскетбол. Тобто тих, у яких домінувала група, колектив, а не індивід, індивідуальність. Особливістю того часу була певна «синусоїдність» у розвитку тих чи інших видів: в один час вони популярні, далі про них забувають із тим, щоби за кілька років знову повернутися до них. Це пояснюється тим, що спеціально організована рухова

активність людей в УСРР ще не інституціалізувалася – відсутні організаційні структури певних видів, розвиваються вони ініціативною зацікавлених людей, оскільки влада ще не присутня у спорті. Яскравим цьому підтвердженням є гандбол, передусім у Харкові.

Ситуація зі спортивними єдиноборствами також була неоднозначною. Важка атлетика упродовж 1920-х років користувалася популярністю поміж фізкультурників спілок металістів, вантажників і залізничників Харкова, Сталіно, Одеси, Києва, Білої Церкви. У лютому 1922 р. група київських і харківських атлетів брала участь у першості РСФРР у Москві. Переможцями стали І. Жуков і Д. Ехт, призові місця вибороли Я. Шепелянський, Ф. Кондратьєв, І. Ющенко, В. Поль, Л. Алекс, А. Орлеан, І. Підгурський.

Важка атлетика була представлена на II Всеукраїнській олімпіаді 1922 р. та I Всеукраїнській спартакіаді 1923 р. У грудні 1924 р. у приміщенні київської філармонії проводився V особисто-командний чемпіонат СРСР, на якому Ф. Кондратьєв уперше став чемпіоном, а Д. Ехт переміг утретє. На цих змаганнях уперше запроваджено медичний контроль учасників, що було неабияким досягненням. Основною проблемою в поширенні цього виду спорту був брак профільного інвентарю [1].

Питоною рисою того десятиліття була відсутність кваліфікованих тренерів. Це об'єктивний стан справ, оскільки фізкультурна освіта робила лише перші кроки і не здатна була задовольнити повною мірою запиту суспільства.

Бокс і боротьба опиралися на циркові традиції й незмінно користувалися успіхом у глядачів. *Перший* чемпіонат СРСР із класичної боротьби проходив у Києві в 1924 р. Сорок борців розігрували призи (медалей тоді не давали) в п'яти вагових категоріях – найлегшій, легкій, середній, напівважкій і важкій. Переможцями стали кияни Д. Горін, П. Махніцький і М. Сажко. У 1926 р. двоє останніх виграли і другу першість, а Д. Горін у 1928 р. у Норвегії став тріумфатором на I Міжнародній робітничій спартакіаді у важкій вазі [2].

У ці ж роки професійний бокс стає невід'ємною частиною «розгульного» життя «непмановського» десятиліття, але фізкультурникам заборонено ним займатися. Вирішальну роль у його «реабілітації» відіграв А. Луначарський – перший нарком освіти СРСР. У відкритому листі на сторінках журналу «Фізкультура и спорт» він писав: «...вообще к явлению бокса под влиянием буржуазного спорта у меня сложилось отрицательно отношение... В буржуазных странах бокс принимает чрезвычайно кровавый характер... сеансы бокса представляют собой жестокое зрелище. Должен, однако, сказать, что в последнее время, вдумываясь во все формы буржуазного спорта, я начал приходить к выводу, что мы должны заимствовать оттуда гораздо больше, чем я предполагал первоначально. Правильно поставленный бокс может быть и нам чрезвычайно полезен...» [4]. У дискусії навколо боксу така позиція людини, що мала величезний авторитет у країні, дуже посприяла визнанню цього виду спорту, хоча й пішло на це ще кілька років.

І бокс і боротьба в цирку сприймалися фізкультурними керівниками як професійна робота й вони намагалися позбутися цього явища. У січні 1925 р. ВРФК спільно з Наркоматом освіти України видали постанову (першу з низки подібних), якою заборонили афішувати циркові виступи як фізкультурні [3]. Оскільки у подальшому зустрічаються схожі заборони, а змагання (союзні, міські, міжміські) і надалі проходили в цирку і театрах, припускаю, що допоки не вирішилося питання з відсутністю спортивних залів, влада змушена була миритися зі старою традицією.

Таким чином, упродовж 1920-х років ситуація з силовими видами спорту була неоднозначною. Бокс неофіційно був під заборонаю – заняття ним не заохочувалися в існуючих товариствах. Він, як і боротьба, розвивалися, найперше, як циркова забавка. Фехтування майже зникло зі спортивної арени республіки через брак інвентарю, і лише важка атлетика продовжувала відносно успішно (в умовах дефіциту спортивного обладнання) культивуватися.

Література:

1. Драга В. В. Тяжелоатлеты Украины / В. В. Драга, П. Н. Кравцов – К.: «Здоров'я», 1985. – с.12
2. Дымов Я. М. «От боли голос хрипнет» / Я. М. Дымов– К.: Логос, 2006. – С. 27; 32
3. «Молодой ленинец» – Харьков, 1925. – 25 января
4. Письмо А. В. Луначарского кружку ф. к. нарпита / А. В. Письмо // Физкультура и спорт. – Москва, 1929. – № 17-18. – С. 8.

Відомості про автора:

Тимошенко Юрій Олександрович –

доктор історичних наук, доцент, професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

Національний університет фізичного виховання і спорту України

Tymoshenko-history@ukr.net

Надійшла до редакції 23.11.2016 р.